

Sluttrapport

Kompetanseheving

Pasient- og brukerrettighetsloven kap. 4A



2025 - 2026

Sluttrapport er skrevet og publisert august 2026

Innhold

Sammendrag.....	3
Innledning	4
Bakgrunn	4
Finansiering	4
Mål og visjon	4
Målgruppe.....	4
Mål.....	4
Organisering.....	5
Prosjektgruppe	5
Samarbeidspartnere	5
Gjennomføring og metode.....	5
Fremdrift	6
Vurderinger av prosjektet.....	6
Suksessfaktorer og utfordringer	7
Rapportering og oppfølging	7
Økonomi.....	8

Sammendrag

Utviklingssenter for sykehjem og hjemmetjenester i Vestfold (USHT-V) har gjennomført et kompetansehevingsprosjekt som omhandler pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A, med støtte fra Statsforvalter i Vestfold og Telemark. Prosjektet har vært ledet av USHT-V i samarbeid med representanter fra alle seks kommunene i Vestfold. Formålet har vært å styrke kompetansen om vurdering av beslutningskompetanse, tillitsskapende tiltak, vedtaksskriving og forebygging av bruk av tvang i de kommunale helse- og omsorgstjenestene.

Prosjektet har bestått av bred kompetansespredning og målrettet opplæring av ressurspersoner. Den regionale fagdagen «Når er tvang nødvendig?» samlet 200 deltakere fra kommunene i Vestfold. På grunn av stor interesse måtte arrangementet utvides fra opprinnelig kapasitet på 150 deltakere. Fagdagen belyste juridiske, faglige og etiske perspektiver knyttet til pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A.

Som oppfølging ble det gjennomført en egen fagdag for om lag 50 ressurspersoner utpekt av kommunene. Samlingen hadde fokus på formidling, undervisningsmetodikk og kompetansespredning, slik at deltakerne kan bidra til intern opplæring i egne kommuner. Evalueringen viste at deltakerne opplevde samlingen som svært nyttig, og de fleste oppga at de føler seg bedre rustet til å undervise og dele kompetanse videre.

Evalueringene fra prosjektets aktiviteter viser høy grad av tilfredshet og opplevd læringsutbytte. Deltakerne trekker særlig frem økt forståelse av beslutningskompetanse, vedtaksskriving, dokumentasjon og kompleksiteten i lovverket. Mange oppgir også at de vil ta med seg kunnskapen tilbake til egen arbeidsplass gjennom internundervisning og videre kompetansearbeid.

Et viktig resultat av prosjektet er utviklingen av en felles undervisningsmal om pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A. Undervisningsmaterialet ferdigstilles høsten 2026 etter juridisk kvalitetssikring og vil deretter gjøres tilgjengelig for kommunene som et verktøy for videre lokal kompetanseheving.

Prosjektet har videre avdekket et fortsatt behov for kompetanseheving innen helserett. På bakgrunn av erfaringene fra prosjektet har USHT-V søkt om tilskuddsmidler til en ny satsing, et kompetansehevingsprogram om helserett rettet mot leger i kommunehelsetjenesten.

Innledning

Utviklingssenter for sykehjem og hjemmetjenester i Vestfold (USHT-V) mottok i 2024 tilskuddsmidler fra Statsforvalter i Vestfold og Telemark til utvikling og gjennomføring av opplæring i pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A.

Bakgrunnen for prosjektet var et uttrykt behov fra kommunene for økt kompetanse knyttet til håndtering av motstand mot helsehjelp, vurdering av beslutningskompetanse og bruk av tvang etter gjeldende lovverk. Prosjektet ble gjennomført i samarbeid med kommunene i Vestfold og avsluttet i 2026.

Bakgrunn

Gjennom flere år har kommunene meldt om behov for økt kompetanse innen pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A. Lovverket oppleves som komplekst, samtidig som det stiller høye krav til vurderinger knyttet til beslutningskompetanse, motstand mot helsehjelp og bruk av tvang.

Prosjektet ble etablert for å møte dette kompetansebehovet gjennom et felles regionalt kompetanseløft. Samarbeid mellom kommunene skulle bidra til erfaringsutveksling, felles forståelse av lovverket og utvikling av varige verktøy for videre opplæring.

Finansiering

Prosjektet har vært finansiert gjennom tilskuddsmidler fra Statsforvalter i Vestfold og Telemark.

USHT-V har hatt ansvar for prosjektledelse, koordinering, gjennomføring og rapportering. Prosjektmidlene har blitt benyttet til prosjektledelse, møtevirksomhet, utvikling av undervisningsmateriell og gjennomføring av kompetansehevende tiltak.

Mål og visjon

Målgruppe

Målgruppen har vært sykepleiere, vernepleiere og andre fagpersoner og ressurspersoner i de kommunale helse- og omsorgstjenestene i Vestfold.

Mål

Overordnet mål

Å styrke kompetansen om pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A i helse- og omsorgstjenestene i Vestfold, med mål om å redusere bruk av tvang og makt, samt styrke vurdering av beslutningskompetanse og vedtaksskriving.

Måloppnåelse

Prosjektet vurderes å ha nådd sine hovedmål gjennom gjennomføring av kompetansehevende aktiviteter og utvikling av undervisningsmateriell som kan benyttes videre i kommunene.

Mål om økt bevissthet rundt tillitsskapende tiltak, styrket kompetanse på vurdering av beslutningskompetanse og økt kunnskap om vedtaksskriving har vært gjennomgående tema i prosjektets aktiviteter. I tillegg har prosjektet bidratt til styrket samarbeid mellom kommunene gjennom arbeidet i prosjektgruppen.

Organisering

Prosjektet har vært forankret hos Overordnet faglig ansvarlig (OFA) i Vestfold og hos kommunalsjefene i de seks kommunene.

USHT-V har hatt prosjektlederansvar og ansvar for koordinering, fremdrift og rapportering.

Prosjektgruppe

Prosjektgruppen har bestått av representanter fra alle seks kommunene i Vestfold. Gruppen har hatt en sentral rolle i planlegging og gjennomføring av kompetansehevende tiltak.

Prosjektgruppen har bidratt med faglige innspill, identifisering av kompetansebehov, utvikling av undervisningsmateriell og planlegging av fagdager.

Samarbeidspartnere

Prosjektets viktigste samarbeidspartnere har vært kommunene i Vestfold og Statsforvalter i Vestfold og Telemark.

Samarbeidet mellom kommunene har vært avgjørende for å sikre regional forankring og relevans i prosjektets aktiviteter.

Gjennomføring og metode

Prosjektet ble opprinnelig planlagt startet i 2024, men oppstarten ble utsatt. I løpet av 2025 ble det gjennomført forankringsarbeid, etablering av prosjektgruppe og planlegging av aktiviteter.

Prosjektet har tatt utgangspunkt i prinsipper fra en «train-the-trainer»-modell, hvor ressurspersoner i kommunene styrkes slik at de kan bidra til videre kompetansespredning i egne organisasjoner. Ressurspersoner har gjennom prosjektet gitt uttrykk for at det er krevende å undervise i aktuelle tema, og det var derfor ønskelig med fokus på formidling av kunnskap.

Det ble gjennomført:

- en åpen fagdag om pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A rettet mot ansatte i helse- og omsorgstjenestene
- en samling for ressurspersoner og kontaktpersoner i kommunene med fokus på hvordan bli en bedre formidler, ledet av Ole Petter Hjelle
- utvikling av undervisningsmateriell for bruk i kommunenes interne opplæringsarbeid
- erfaringsutveksling og samarbeid mellom kommunene gjennom prosjektgruppen

En sentral aktivitet har vært utviklingen av en felles undervisningsmal i PowerPoint-format:
<https://www.usht-vestfold.no/brosjyrer-og-materiell/nedlastbare-dokumenter.4481.aspx>

Materiellet er utviklet av prosjektgruppen og ble ferdigstilt høsten 2026 etter juridisk kvalitetssikring. Målet er at undervisningsmaterialet skal være fritt tilgjengelig for kommunene og bidra til varig kompetanseheving etter prosjektslutt.

Fremdrift

Prosjektet har fulgt planlagt fremdrift etter oppstart i 2025.

De viktigste milepælene har vært:

- etablering av prosjektgruppe og forankring i kommunene i 2025
- planlegging av kompetansehevende aktiviteter
- gjennomføring av fagdager i 2026
- utvikling av undervisningsmateriell
- juridisk kvalitetssikring og ferdigstillelse av undervisningsmal høsten 2026

Vurderinger av prosjektet

Prosjektet vurderes å ha bidratt til økt kompetanse om pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A i de kommunale helse- og omsorgstjenestene i Vestfold.

Den første fagdagen samlet 200 deltakere fra kommunene i Vestfold. Arrangementet hadde opprinnelig kapasitet til 150 deltakere, men på grunn av stor interesse og venteliste ble antallet utvidet. Fagdagen var åpen for alle ansatte i helse- og omsorgstjenestene og omhandlet juridiske, faglige og etiske perspektiver på beslutningskompetanse, tvang, vedtaksskriving og rettssikkerhet.

Evalueringen fra fagdagen viser stor tilfredshet med innholdet. Av 130 respondenter svarte 126 at innlegget om beslutningskompetanse og tvang var nyttig eller svært nyttig. Tilsvarende vurderte 114 respondenter innlegget «Å stå i tvangen» som nyttig eller svært nyttig, mens 114 respondenter vurderte innlegget om fallgruver ved tvangsvedtak som nyttig eller svært nyttig.

Deltakernes tilbakemeldinger viser også at fagdagen bidro til økt bevissthet om kompleksiteten i lovverket, betydningen av vurderingen av beslutningskompetanse og behovet for systematisk arbeid med dokumentasjon og vedtak. Flere uttrykte at de hadde fått ny forståelse av regelverket og identifisert områder der egen kommune har behov for videre kompetanseutvikling.

Den andre fagdagen samlet om lag 50 ressurspersoner fra kommunene. Disse ble valgt ut av kommunene med tanke på videre kompetansespredning i egen organisasjon. Evalueringen viser at deltakerne opplevde samlingen som svært relevant. 37 av 41 respondenter oppga at samlingen i stor eller svært stor grad ga dem innsikt i hvordan krevende fagstoff kan gjøres mer forståelig og relevant i undervisning. Videre svarte 38 av 42 at de i stor eller svært stor grad

forventer å endre egen undervisningspraksis, og 39 av 42 oppga at de føler seg bedre rustet til å undervise og dele kompetanse i egen kommune.

Prosjektgruppen har i tillegg utviklet en felles undervisningsmal om pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 4A. Undervisningsmaterialet er ferdigstilt høsten 2026 etter juridisk kvalitetssikring og gjøres deretter tilgjengelig for kommunene som et varig verktøy for lokal kompetanseheving: <https://www.usht-vestfold.no/brosjyrer-og-materiell/nedlastbare-dokumenter.4481.aspx>

Suksessfaktorer og utfordringer

Suksessfaktorer

- stor interesse for temaet, dokumentert gjennom fulltegnet fagdag og utvidelse fra 150 til 200 deltakere.
- høy faglig kvalitet på innleggene og gjennomgående gode evalueringer fra deltakerne.
- aktiv deltakelse fra alle seks kommunene i Vestfold.
- bevisst satsing på kompetansespredning gjennom 50 utvalgte ressurspersoner.
- utvikling av et felles undervisningsopplegg som kan brukes etter prosjektslutt.
- tett samarbeid mellom kommunene og prosjektgruppen.

Utfordringer

- forsinket oppstart sammenlignet med opprinnelig plan.
- tidkrevende arbeid med å utvikle undervisningsmateriell som både er pedagogisk og juridisk korrekt.
- utfordringer knyttet til å frigjøre ressurspersoner til utviklingsarbeid i en travel tjenestehverdag.

Rapportering og oppfølging

Prosjektet er rapportert til Statsforvalter i Vestfold og Telemark i henhold til retningslinjer. Evalueringene fra begge fagdagene viser høy faglig relevans og betydelig læringsutbytte. Tilbakemeldingene peker samtidig på et fortsatt behov for kompetanseheving, særlig innen beslutningskompetanse, dokumentasjon, vedtaksskriving og praktisk anvendelse av regelverket.

Prosjektet videreføres indirekte gjennom ferdigstilling og spredning av undervisningsmaterialet. I tillegg har erfaringene fra prosjektet dannet grunnlag for nye kompetansehevingstiltak innen helserett. USHT-V har på bakgrunn av prosjektet søkt om ytterligere tilskuddsmidler til et kompetansehevingsprogram rettet mot leger i kommunehelsetjenesten.

Økonomi

Prosjektet er gjennomført innenfor rammen av tildelte tilskuddsmidler fra Statsforvalter i Vestfold og Telemark.

Midlene har blitt benyttet til prosjektledelse, utviklingsarbeid, møtevirksomhet, planlegging og gjennomføring av kompetansehevende tiltak. Endelig regnskap rapporteres i henhold til Statsforvalterens retningslinjer.